

3-6 Yaş Resimli Çocuk Kitaplarında Aile ve Ebeveyn Temsilleri

Family and Parent Representations in 3-6-Year-Old-Children's Picture Books

Sosyal Çalışmacı Ayşe Bedia ŞAHİN¹, Sosyal Çalışmacı Buse ÇELİK², Sosyal Çalışmacı Melike KARADAĞ³, Sosyal Çalışmacı Nurgül YEŞİLKIR⁴, Arş. Gör. Burak ACAR⁵, Prof. Dr. Ömer Miraç YAMAN⁶

Öz

Bu çalışma, aile olgusuna rastlanan resimli çocuk kitaplarında aile türleri, ebeveyn rolleri ve ebeveyn davranışlarının ne düzeyde ve nasıl temsil edildiğini incelemeyi amaçlanmaktadır. Bu kapsamda 3-6 yaş grubuna hitap eden ve en çok satan yüz (100) resimli çocuk kitabı belirlenmiştir. İncelenen resimli çocuk kitaplarından kırk ikisinde (42) aile temalı içerikle karşılaşılmış ve araştırmaya dahil edilmiştir. Araştırma sonucunda aile olgusuna rastlanan kitaplarda çekirdek aile yapısının geniş aile yapısına göre daha fazla temsil edildiği tespit edilmiştir. Ebeveyn rolleri incelendiğinde fiziksel, ekonomik ve duygusal bakım sağlayan ebeveyn temsillerine ulaşılmıştır. Fiziksel bakım sağlayan ebeveyn rolünde anne, ekonomik bakım sağlayan ebeveyn rolünde ise baba temsilleri daha fazla öne çıkmaktadır. Hem anne hem baba şefkatli, koruyup kollayan, ilgilenen, seven konumunda yansıtılırken, anne temsilinden farklı olarak babalar kendine güveni tam, öğreten ve güç gerektiren işleri üstlenen özellikleriyle ayrılmaktadır. Ebeveyn davranışları incelendiğinde ise eğitici ebeveyn, kolaylaştırıcı ortam oluşturan ebeveyn, reddedici/ eleştiren ebeveyn, yol gösterici/ katılımcı ebeveyn, disiplinli ebeveyn olmak üzere 5 farklı ebeveyn davranışı öne çıkmaktadır. Çocukların gelişim ve ihtiyaçlarını önceleyerek bilgi ve becerilerini geliştirmeyi amaçlayan çocuk kitaplarının başta aile olmak üzere olumlu ebeveyn temsilleri ve davranışlarının çocuk kitaplarında daha fazla öne çıkartılması çocukların davranış edinimlerine olumlu katkı sağlayacağı unutulmamalıdır.

Anahtar Kelimeler: Resimli çocuk kitapları, okul öncesi dönem, aile temsili, ebeveyn rolleri

Makale Türü: Araştırma

Abstract

This study aims to examine how family types, parental roles and behavioral characteristics are represented in children's picture books that contain the family phenomena. In this context, the one hundred (100) best-selling children's picture books targeting the age group of 3-6 have been selected. In forty-two (42) of the children's picture books that have been examined, family-themed content was encountered, and they have been included in the study. As a result of the research, it was found that the nuclear family structure was represented more than the extended family structure in the books in which the family phenomena has been found. When parental roles were examined, parent representations providing physical, economic, and emotional care have been found. In the role of the parent providing physical care, it is seen that the representation of the mother is more prominent, while in the role of the parent providing the economic care, the role of the father is more prominent. While both the mother and the father are reflected as caring, protecting, attending, and loving; fathers -unlike the mother's representation- are also reflected as self-confident, instructive and as the person that undertakes tasks that require power. And when the parental behaviors are examined, we see 5 different parental behaviors: the educating parent, the parent that creates an environment that makes things easier, the rejecting/criticizing

¹bediasahin21@gmail.com

²buseceelik99@gmail.com

³melikekaradag49@gmail.com

⁴nurgulyesilkir@icloud.com

⁵Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, acarburak.tr@gmail.com

⁶İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa, Sağlık Bilimleri Fakültesi, omermirac@gmail.com

Atf için (to cite): Şahin, A. B., Çelik, B., Karadağ, M., Yeşilkır, N., Acar, B. ve Yaman, Ö. M. (2022). 3-6 yaş resimli çocuk kitaplarında aile ve ebeveyn temsilleri. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 24(4), 1557-1572.

parent, guiding/participating parent, and the parent who disciplines. It is important to keep in mind that children's books that aim to improve children's knowledge and skills by prioritizing their development and needs, and that positive parental representations and behaviors, especially regarding the notion of family, in children's books will contribute positively to children's behavioral acquisition.

Keywords: Children's picture books, preschool period, family representation, parent's role

Paper Type: Research

Giriş

3-6 yaş aralığını kapsayan erken çocukluk dönemi, bireyin sağlıklı gelişimi açısından önem taşımaktadır. Çocuk bu dönemde dünyayı keşfetmeye başlar ve gelişimi için somut adımlar atar. Bu dönemde çocuk sosyal anlamda kendini geliştirir, çevresiyle etkileşimde bulunur, ilgi alanları değişir ve gelişir. Çocuk, bu yaşlarda çevresindeki uyarıcılara oldukça açıktır (Ulutaş, 2017, s. 603). Onlar için 3-6 yaş dönemi bireysellikten uzaklaşarak, toplumsallaşmaya yönelinen, sosyalleşmek için çaba sarf edilen ve zihinsel gelişim aracılığıyla bilgilerine yenilerinin eklendiği bir dönemdir (Alptekin, 2018, s. 77). Edindiği özgüven ve özerklik duyguları neticesinde çevresini keşfetme, çevresiyle birlikte kendi benliği hakkında kontrol gücü kazanma uğraşı ve bu uğraş doğrultusunda kendi bedeni başta olmak üzere çevresindeki hemen her şeye yönelik bitmek bilmeyen bir araştırma ve öğrenme amacı içerisindedir. Bu nedenle bu dönem sorma-bilme tutkusu olarak nitelendirilmektedir (Öztürk, 2006, s. 23). Aynı zamanda bu dönemde çocuklar, akranlarıyla arkadaş olmak ve onlarla vakit geçirmek isterler. Onlarla oyun oynamaktan ve bir şeyler paylaşmaktan mutlu olurlar, kendi duygu ve düşüncelerini önemserler ve bunları ifade etmek isterler. Bu dönemde çocukların hayal dünyaları oldukça genişler ve gerçekle masalı ya da gerçek olmayan durumları birbirinden kolayca ayırt edememektedirler (Özdemir ve ark; 2012, s. 580). Bu açıdan psikososyal ve bilişsel gelişimleri dikkate alındığında çocukların resimli çocuk kitapları aracılığıyla verilecek mesajlara ve etkilere açık bir halde bulunmaktadır.

Resimli çocuk kitapları, sadece okul öncesi dönemdeki çocukların psikolojik ve sosyal gelişimine etkiye bulunmaz. Her yaştan çocuğun gelişiminde önemli bir yere sahiptir (Tüfekçi, 2012, s. 20). Özellikle 3-6 yaş dönemindeki bir çocuk için en güçlü sosyal unsur özellikle sözcükler olmaktadır (Çer, 2014, s. 94). Bu açıdan düşünüldüğünde kitaplar çocuklar için olumlu veya olumsuz davranışların hayal dünyasından, gerçek dünyaya aktarılmasına imkan sağlayan önemli araçlardan birisidir (Dirican ve Dağlıoğlu, 2014, s. 45). Çocukların incelediği ve çocuklara okunan kitaplar; çocukların çevresinde karşılaştıkları olayları birbirleriyle ilişkilendirmesine, bu olayları oluş sırasına göre sıralayabilmesine ve aralarındaki neden-sonuç ilişkisini kavrayabilmesine yardımcı olmaktadır. Kitapla çocuğun arasındaki bu ilişki, beraberinde çocuğun kişiliğini de şekillendirerek kendisiyle ilgili bilgiler kazanmasına, yaşadığı çevreyi ve doğayı keşfetmesine katkı sağlar (Sever, 2008, s. 77; Ural, 2019, s. 39;). Çocuğun etrafında gördüğü nesnelerin şemalarını çocuğun zihnine yerleştirir. Çocukların zihinlerinde oluşan imgeler kavramsal gelişimin desteklenmesine katkı sağlar (Sever, 2008, s. 189). Kitaplardaki resimlerle yaşanan iletişim süreci, çocukların duyu algılarını geliştirir. İştme, bakma, görme, imgeleme yetilerini geliştirmelerine olanak sağlar; soyut kavramları algılamalarını kolaylaştırır (Yıldırım ve Dinç, 2017, s. 1485). Çocukların kelimelerle aktaramadıkları duygu ve düşüncelerini ifade etmelerini sağlar. Bununla birlikte çocuğa kitap okuma veya çocuğun okunanı dinlemesinde hem görme hem de iştme duyusu aktif olduğu için çocuğun düşünmesini ve anlamlandırmasını sağlayacak bir ortam oluşturur. Benzer şekilde kitaplar çocukların hayal gücünü ve düşünme becerisini geliştirmesi için de bir ortam sağlar. Bu ortamla birlikte çocuklar duygu ve düşüncelerini daha rahat ifade edebilirler (Karatay, 2007:466). Resimli kitaplar; çocukları okumaya heveslendirir, ileride yazılı metinlerle kuracakları ilişkiye ön hazırlık yaptırır (Sever, 2008, s. 190). Çocukların dil ve okuryazarlık gelişimine, kendini tanımasına, çevresini tanımasına yardımcı olur (Şirin, 2000, s. 148; Fletcher ve Reese, 2005, s. 65; Yükselen, 2019, s. 57). Çocuk, topluma uyum sağlayabilen ideal bir

birey olmak için gereken iyilik, dürüstlük, çalışkanlık, yardımseverlik, paylaşma, hoşgörü, özveri gibi birçok değer ve davranışı kitaplar sayesinde edinir. Örneğin okul öncesi bir grup çocukla yapılan araştırmada kitapların yardım etme ve paylaşma davranışları üzerinde etkili olduğu saptanmıştır. Aynı çalışmaya göre özellikle kız çocuklarının yardım etme, erkek çocukların ise paylaşma davranışları üzerinde daha etkili olduğu tespit edilmiştir (Uzmen ve Mağden, 2002, s. 209). Bir başka çalışmada ise 4 yaşındaki 323 çocuk ve annesi/birincil bakıcıları ev okuryazarlık ortamı ile çocuğun dil yeteneği arasındaki ilişkiler incelenmiş ve ev okuryazarlığı ortamı ile çocukların dil çıktıları arasında güçlü ilişkiler bulunmuştur (Payne, Whitehurst ve Angel, 1994). Bunun yanında dizi, çizgi film veya sanal oyunlarda kendini gösteren korku, şiddet ve saldırganlık temalı içeriklerin de çocuk kitaplarında yer aldığı görülebilmektedir (Dağlıoğlu ve Çakmak, 2009, s. 514-527; Aktan ve Aydın, 2018, s. 103). Yukarıda da belirtildiği üzere özdeşim kurma ve taklit etmenin 3-6 yaş çocuklarının temel ihtiyaçları olduğu düşünüldüğünde kitaplardaki olumsuz davranış ve temsillerinin varlığı çocukların sağlıklı özdeşim kurabilecekleri kişilik özellikleriyle karşılaşmasına imkan sağlayacaktır (Sever, 2002, s. 32).

Çocuk kitapları, aile ilişkisinin kurulması ve geliştirilmesi noktasında ortak zaman geçirme fırsatı verirken çocuğun ruh sağlığına doğrudan katkı sağlamaktadır (Cüceloğlu, 2001, s. 17; Tuğrul ve Feyman, 2006, s. 388). Çocuk kitapları aracılığıyla başka bir kişinin sahip olduğu özellikleri, duyguları ve davranış biçimleri, değerleri ve inançları benimsemekte; kendi benliğimize yerleştirip kişiliğimizin bir parçası, bir özelliği konumuna getirmekte, her insanın çocukluktan yetişkinlik çağına değin kullandığı bilinçdışı bir olgunlaşma ve savunma şekline dönüşmektedir (Öztürk, 2001, s. 68). Aileye yönelik geliştirilen farkındalık ise çocuk kitaplarının etkilerini bu yönüyle ele almaya imkan sağlamaktadır. Öyle ki kitaplar aile üyelerinin rol ve sorumluluklarına ve aile içindeki davranış biçimlerine yönelik gelişen düşünce ve pratiklerin öğrenilmesinde aracı yöntemlerden birisidir. Resimli çocuk kitapları psikolojik, bilişsel ve davranışsal boyutta oldukça önemli fayda sağlamanın yanı sıra ebeveyn tutumlarını ve rollerini keşfetme, aile değerleri ve aile içi ilişkileri gözlemlenebilirlik gibi kazanımlara da aracılık yapmaktadır. Dolayısıyla aile biçimlerine, ebeveyn rol ve davranışlarına yönelik düşünce ve davranış kalıplarının bu yaşlardan itibaren biçimlenmeye başladığı ifade edilmektedir. Bu yaş dönemi özellikleri bilindiği için cinsiyet veya ebeveyn rol ve temsillerinin incelendiği pek çok çalışma yapılmış ve resimli çocuk kitaplarının toplumsal cinsiyet kalıplarını pekiştiren ve yeniden üreten özelliğine vurgu yapılmıştır (Weitzman ve ark., 1972; Fox, 1993; Narahara, 1998; Street- Trepanier ve Romatowski, 1999).

Aile katılımı, ebeveyn katılımı, ebeveyn rolleri, olumlu veya olumsuz ebeveyn davranışları konularında da yoğun bir akademik alan yazın bulunmasına karşılık özellikle ebeveyn davranış ve rollerinin çocuk kitaplarında nasıl temsil edildiği ve yansıtıldığına yönelik çalışmalara rastlanmamıştır. Özellikle ülkemizde çocuk kitapları fen kavramları (Alptekin, 2018), toplumsal cinsiyet olgusu (Erden, 2019; Gürşimşek ve Günay, 2005; Rollas, 2019), dil edinimi (Karatay, 2007), temel değerler ve değer edinimi (Dirican ve Dağlıoğlu, 2014; Sever, 2002; Sezer, 2005;), fiziksel özellikler (Gönen ve ark. 2011), şiddet içerikleri (Dağlıoğlu ve Çakmak, 2009), davranış ve benlik kazanımları (Işıtan, 2005; Uzmen ve Mağden, 2002) gibi temalarda araştırmalara konu olmakla birlikte ebeveyn davranış ve rolleri bağlamında yapılmış araştırmaların oldukça sınırlı kaldığı tespit edilmiştir. Sonuç olarak sosyal ve uyumlu bireyler olabilmek noktasında olumlu aile pratiklerine yönelik ihtiyaçları karşılayacağı ve aile algısına etki edebileceği düşüncesiyle çocuk kitaplarının önemli olduğu varsayılmış ve incelenmiştir (Gülay ve Ersan, 2016, s. 237; Onur, 2000, s. 28; Öztürk, 2001, s. 147;). Bu araştırmada aile türlerinin, ebeveyn rol ve davranış özelliklerinin 3-6 yaş arası resimli çocuk kitaplarında nasıl ve ne düzeyde yer aldığı, temsil edildiğini tespit etmek amaçlanmıştır.

2. Yöntem

Resimli çocuk kitaplarında yer alan aile türleri, ebeveyn rolleri ve davranışlarını incelemeyi amaçlayan bu çalışma bütün çocuk kitaplarına genellemek yerine tercih edilen kitaplarla sınırlandırılmasından dolayı nitel araştırma yöntemi tercih edilmiştir (Yıldırım ve Şimşek, 2013, s. 46). Nitel araştırmaların çoklu veri kaynaklarından birisi olan doküman materyalleri olarak resimli çocuk kitapları kullanılmıştır (Creswell, 2016, s. 190).

2.1. Örneklem ve Veri Toplama Araçları

Araştırmanın örneklemini iki aşamada belirlenmiştir. Öncelikle araştırmanın örnekleminin belirlenmesi için Kitapyurdu kitap satış sitesinde 3-6 yaş, okul öncesi, en çok satan 100 adet resimli çocuk kitabı belirlenmiştir. Kitapyurdu kitap satış sitesinden seçilmesinin sebebi; bu sitede diğer kitap satış sitelerinden farklı olarak güncel olarak kitap satış miktarının gösterilmesi, yaş aralığının somut bir biçimde satış miktarı ile verilmesi ve istenilen verileri kategorize edilmesine imkân sağlayan tek online kitap satış sitesi olmasıdır. İkinci aşamada ise 100 adet kitap içerisinde anne veya baba gibi aile temsillerini içeren 42 kitap belirlenmiş ve araştırmanın nihai örneklem grubu olarak seçilmiştir (Tablo 1). Kitaplar amaçlı örnekleme (ölçüt örnekleme) yöntemi ile seçilmiş; ölçüt örnekleme, araştırma için belli niteliklere sahip durumlar, nesnelere, olaylar ya da kişilerden oluşturulan, belirlenen ölçüt ve ölçütleri karşılayan birimlerin çalışmaya dâhil edildiği amaçsal örnekleme yöntemidir (Büyüköztürk vd., 2016, s. 92). Dolayısıyla kitapların 3-6 yaşa uygunluğu, en çok satanlar arasında olması ve aile olgusunu içermesi çalışmanın örnekleme dahil edilme ölçütleri olarak belirlenmiştir. Nitel araştırmalarda doküman incelemesi tek başına veri toplama aracı olarak kabul edilebilmesinden dolayı bu çalışmada belirlenen ölçütler çerçevesinde veri toplama yöntemi olarak doküman incelemesi tercih edilmiştir (Yıldırım ve Şimşek, 2013, s. 217).

Tablo 1. Sırasıyla en çok satan 100 resimli çocuk kitabında aile olgusu içeren kitaplar

Resimli Çocuk Kitabı	Kitap Adı	Yazarı	Resimli Çocuk Kitabı	Kitap Adı	Yazarı
RÇK(1)	Allah'ı Arayan Çocuk	Hatice Kübra Tongar	RÇK(22)	Sabretmeyi Öğreniyorum/ Hadisleri Öğreniyorum	Nur Kutlu
RÇK(2)	Annemin Çantası	Sara Şahinkanat	RÇK(23)	Ama Bu Okulda Uzunlular Var!!	Caryl Hart
RÇK(3)	Kırmızı Çizgi	Samar Mahfouz Barrai	RÇK(24)	Yaramaz Penguenin Maceraları	Susie Jenkin
RÇK(4)	Akıllı Tilkinin Masalı	Debi Giori	RÇK(25)	Küçük Ayı ile Ahlat Ağacı	Yalvaç Ural
RÇK(5)	Köpekler Bale Yapmaz	Anna Kemp	RÇK(26)	Çiftlik Öyküleri- Süpriz Ziyaretçiler	Heather Amery, Stephen Cartwright
RÇK(6)	Kim Korkar Kırmızı Başlıklı Kız'dan?	Sara Şahinkanat	RÇK(27)	Küçük Cesur Penguen / Sevimli Hayvanlar Serisi	Future Co
RÇK(7)	Değnek Adam	Julia Donaldson, Axel Scheffler	RÇK(28)	Öfkemizi Yeniyoruz / Hadisleri Öğreniyorum	Nur Kutlu
RÇK(8)	Elif Asla Yabancılarla Gitmez / İlk Okuma Kitabım	Liane Schneider	RÇK(29)	Çiftlik Öyküleri- Buharlı Tren	Heather Amery, Stephen Cartwright
RÇK(9)	Ağaca Tırmanan İnek	Gemma Merion	RÇK(30)	Baloncu Dede ve Üç Küçük Yaramaz	Feridun Oral
RÇK(10)	Yayazulunun Çocuğu	Julia Donaldson	RÇK(31)	Çiftlik Öyküleri- Huysuz Keçi	Heather Amery, Stephen Cartwright
RÇK(11)	Kısa Kulaklı Tavşancık	Julia Liu	RÇK(32)	Dikkat! Bu Kütüphanede Ejderha Var!	Carly Hart
RÇK(12)	Elif Annesine Yardım Ediyor / İlk Okuma Kitabım	Liane Schneider	RÇK(33)	Büyükanne ve Miyop Ejderha	Behiç Ak
RÇK(13)	Yağmurlu Bir Gün	Feridun Oral	RÇK(34)	Yardıma Koşuyoruz / Hadisleri Öğreniyorum	Nurşen Şirin
RÇK(14)	Çiftlik Öyküleri- Kamp	Heather Amery, Stephen Cartwright	RÇK(35)	Babaannem Kime Benziyor	Feridun Oral

Tablo 1 (Devamı). Sırasıyla en çok satan 100 resimli çocuk kitabında aile olgusu içeren kitaplar

RÇK(15)	Hareketli Gün	Joy Gasney	RÇK(36)	Çiftlik Öyküleri- Tarçın'ın Tren Yolculuğu	Heather Amery, Stephen Cartwright
RÇK(16)	Çiftlik Öyküleri Traktör Macerası	Heather Amery, Stephen Cartwright	RÇK(37)	Çiftlik Öyküleri- Haylaz Kaz	Heather Amery, Stephen Cartwright
RÇK(17)	Ektiğim Tohumdan Dinazor Çıktı!	Caryl Hart	RÇK(38)	Teo'nun Gece Korkusu Kitabı	Yağmur Artukmaç, Rabia Ünsaldı Köle
RÇK(18)	Acıkmadım ki!	Rebecca Cobb	RÇK(39)	Doğruyu Söylüyoruz / Hadisleri Öğreniyorum	Nurşen Şirin
RÇK(19)	İnci Odasını Topluyor / İlk Okuma Kitabım	Anna Wagenhoff	RÇK(40)	Fırtınalı Gece	Debi Giori
RÇK(20)	Pırtık Tekir	Julia Donaldson, Axel Scheffler	RÇK(41)	5 Çocuk 5 İstanbul	Betül Sayın
RÇK(21)	Meyveleri Kim Yemiş?	Feridun Oral	RÇK(42)	Tuhaf Bir Gün	Rebecca Cobb

2.2. Verilerin Analizi

42 resimli çocuk kitabından veriler elde edebilmek amacıyla araştırmacılar tarafından "Resimli Çocuk Kitapları Değerlendirme Ölçütleri Formu" oluşturulmuştur. Bu formda, araştırmanın temalarını belirleyemeye yardımcı olacak 5 temel sorudan oluşmaktadır:

1. Anneye babaya yüklenen rol ve sorumluluklar nelerdir?
2. Ebeveyn meslekleri nelerdir?
3. Hangi aile modeline yer verilmiştir?
4. Kitaplarda ebeveyn/aile -çocuk ilişkisi nasıl yansıtılmıştır?
5. Ebeveynlerin davranış özellikleri nelerdir?

Üçüncü soru aile türleri, birinci ve ikinci sorular ebeveyn rolleri, dördüncü ve beşinci sorular ise ebeveyn davranışları temaları kapsamında değerlendirilmiştir. Sorular bağlamında elde edilen veriler betimsel analiz yöntemi kullanılarak analiz edilmiştir. Betimsel analiz yönteminin önceden belirlenen temalara göre araştırmacının verileri yorumlanmasına imkan sağlaması bu analiz yönteminin tercih edilmesinde en önemli faktör olmuştur (Yıldırım ve Şimşek, 2013, s.256).

2.3. Sınırlılıklar

Çok satan kitaplar listesi kitap satış sayısına, kitapların basımının olup olmamasına ve sitenin stoklarında bulunup bulunmamasına göre düzenli olarak güncellenmesi bu çalışmanın sınırlılığını oluşturmaktadır.

3. Bulgular

Bu araştırmada 100 adet en çok satan resimli çocuk kitabı incelenerek aralarında aile olgusuna yer verilen 42 kitap derinlemesine incelenmiştir. Elde edilen veriler aile türleri, ebeveyn davranışları ve ebeveyn rolleri olmak üzere üç ana tema altında bir araya getirilmiştir.

3.1. Aile Türleri

İncelenen yüz adet resimli çocuk kitabı içerisinde kırk iki adet kitapta aile olgusuna rastlanırken elli sekiz adet resimli çocuk kitabında aile olgusuna rastlanılmamıştır. Bu ana tema altında; aile olgusu içeren kırk iki resimli çocuk kitabında öne çıkan aile türleri incelenmiş olup ailenin sunuluşunda çekirdek aile ve geniş aile ayrımına başvurularak iki alt tema oluşturulmuştur. Bu ana temanın incelenmesi ile değişen aile yapısının kitaplara yansımaları ve aktarılış biçimlerinin görülmesi hedeflenmiştir. Elde edilen bulgular sonucunda kitaplarda sıklıkla değişen aile yapısına paralel olarak çekirdek yani modern aile yapısının yer aldığı sonucuna ulaşılmıştır (Tablo 1). Geniş aile yapısına ulaşılan kitaplar genellikle Türk yazarlar tarafından yazılmış kitaplarken, çekirdek aile yapısının hâkim olduğu kitapların çoğunluğu yabancı yazarlar tarafından yazılmış çeviri kitaplardır. Bunun sebebinin, Türk kültüründe

geleneksel aile yapısının daha yaygın olmasından dolayı kitaplara da yansımış olduğu düşünülmektedir.

Tablo 2. Resimli çocuk kitaplarında yer alan aile türleri

Aile Türleri	Frekans (f)	Yüzdeler (%)
Geniş Aile	6	14
Çekirdek Aile	36	86
Toplam	42	100

3.1.1. Çekirdek Aile

Araştırmaya dahil edilen ve içerisinde aile olgusu barındıran kırk iki resimli çocuk kitabının otuz altı adetinde anne, baba, çocuk ve kardeşlerden oluşan çekirdek aile modeli tespit edilmiştir. Çekirdek aile içeren kitapların büyük bir çoğunluğunun yabancı yazarlar tarafından yazılmış çeviri kitaplar olduğu bulgusuna da ulaşılmıştır. Bunun sebebinin; batı dünyasında başlayan “Sanayi Devrimi” sonrasında aile olgusunun Türk toplumuna göre daha hızlı değişmiş ve dönüşmüş olduğu düşünülmektedir. İncelenen kitaplarda bulunan çekirdek aile içeren örnekler şu şekildedir:

“Değnek Adam rüyasında Değnek Hanım’ı ve çocuklarını gördü.” RÇK7:(21)

“Çiftliğin sahibi Hakan ve İpek Karatağ’ın İnci ve Ege adında iki çocuğu var.” RÇK14:(1)

“Pırtık Tekir’in artık bir karısı ve çok meşgul bir yaşamı vardı.” RÇK20:(13)

“Anne ve babaları, kağıtlara hadis yazıp bu kutuya atıyor. Zeynep ile Tarık, her hafta bir hadis öğreniyor.” RÇK22:(2)

Resimli çocuk kitaplarında anne ve babadan birisinin veya her ikisinin bulunmadığı aile temsillerine de rastlanılmaktadır. Tablo 3’de görüldüğü üzere 36’sında bir anne temsili bulunmaktadır. Babanın yer aldığı aile temsili sayısı ise 23’tür. Diğer bir ifadeyle aile temsilli resimli çocuk kitaplarının yalnızca 6’sında anne figürü bulunmamaktadır. Buna karşılık ise 19 çocuk kitabında ise baba figürüne yer verilmemiştir.

Tablo 3. Resimli çocuk kitaplarında yer almayan ebeveyn figürlerinin dağılımı

Ebeveyn Figürleri	Frekans (f)	Yüzdeler (%)	Kitaplar
Babanın Yer Almadığı Kitap Sayısı	16	38	RÇK1,RÇK2,RÇK4,RÇK6, RÇK13, RÇK15,RÇK17,RÇK18,RÇK21, RÇK23, RÇK25, RÇK30,RÇK32, RÇK38,RÇK40, RÇK42
Annenin Yer Almadığı Kitap Sayısı	3	7	RÇK5,RÇK10,RÇK24
Anne ve Babanın Yer Almadığı Kitap Sayısı (dede, nine, kardeş)	3	7	RÇK9,RÇK33,RÇK35

3.1.2. Geniş Aile

Geniş aile yapısı barındıran altı resimli çocuk kitabının büyük çoğunluğu Türk yazarlar tarafından yazılmış olup bu kitaplarda hem geleneksel Türk aile yapısı hem de İslam dinine yönelik ifadeler ve resimler yer almaktadır. Kitaplarda geniş aile içeren örnekler şu şekildedir:

“Aynı hava gibi’ dedi dedesi, sakalını kaşıyarak.” RÇK1:(16)

“Ali babaannesini çok seviyordu. Duvardaki fotoğrafına bakarken aklına babaannesinin komik taklitleri geliyordu. Bir sabah Ali, “Dede, babaannem kime benziyor?” diye sordu.” RÇK35:(6)

“Zeynep ile Tarık hadisi paylaşmak için ninelerinin yanına gitti.” RÇK39:(11)

“Dede torun, o gün yine sandalları dolup taşıncaya kadar balık tuttular.” RÇK41:(25)

3.2. Ebeveyn Rollerini

Bu tema altında; anne ve babanın çocuğun yetiştirilmesi sürecinde çocuğa sağladığı fiziksel, ekonomik ve duygusal bakım incelenmiştir. Aile içerisinde rol ve görev dağılımı: fiziksel bakım, ekonomik bakım ve duygusal bakım olarak sınıflandırılmıştır. Kitaplarda ebeveynlere yüklenen sorumluluklarda fiziksel bakım rolünün diğer bakım türlerine göre daha ön planda olduğu tespit edilmiştir. Fiziksel bakım rolünü sağlayan kişi ise daha çok anne olmakla birlikte ekonomik rol ve sorumluluklarda baba temsilieri ön plana çıkmaktadır. Duygusal sorumluluklarda ise iki ebeveynin de eşit katılım sağladığı görülmektedir.

Tablo 4. Resimli çocuk kitaplarında yer alan bakım türlerinin ebeveyn rollerine göre dağılımları

		Bakım Türleri		
		Fiziksel Bakım	Ekonomik Bakım	Duygusal Bakım
Ebeveyn Rollerini	Anne Rolü	14	1	5
	Baba Rolü	4	3	5
	Toplam	18 RÇK2, RÇK3, RÇK4, RÇK8, RÇK12, RÇK19, RÇK21, RÇK22, RÇK23, RÇK24, RÇK25, RÇK31, RÇK33, RÇK34, RÇK38, RÇK39, RÇK40, RÇK41	4 RÇK12, RÇK20, RÇK36, RÇK41	10 RÇK3, RÇK4, RÇK5 RÇK8, RÇK11, RÇK20, RÇK34, RÇK39, RÇK40, RÇK42

3.2.1. Fiziksel Bakım Sağlayan Ebeveyn

Fiziksel bakımda ele alınan hususlar başlıca şu şekildedir; yemek yapımı, çocuğun beslenmesi ve temizliğine verilen önem, çocuğun okula götürülüp getirilmesi, çocuğa yapamadığı işlerin yapımında ve çözemediği somut sorunların çözümlerinin bulunmasında yardımcı olmak. İçerisinde aile temsilieri bulunan kırk iki adet resimli çocuk kitabında fiziksel bakımın birlikte sağlandığı veya fiziksel bakıma yönelik bir içeriğin bulunmadığı durumlarla karşılaşılma ile birlikte çalışmanın amacına uygun olarak anne veya babanın fiziksel bakıma katılmasının toplumsal cinsiyet odaklı incelenmesi amaçlanmıştır. Bu kapsamda resimli çocuk kitaplarının on dördünde (14) fiziksel bakım sorumluluğunun daha çok anne tarafından karşılandığı tespit edilmiştir. Annenin ön planda olmasının sebebinin ev işleri ve çocuk bakımı konusunda “kadınların” özellikle de “annelerin” ön planda olduğu düşüncesinin baskın olduğu düşünülmektedir. İncelenen kitaplarda anne; çocuğu gezdiren, öğreten, bilgi veren, onlara kitap okuyan, yemeklerini hazırlayan ve yediren, tehlikelere karşı koruyan, çocuğunun okulu ile ilgilenen, çocuğunu okula götürüp eve getiren ve dışarı çıktıklarında ihtiyacı olan eşyaları yanında taşıyarak çocuğun ihtiyaç duyduğu bakımı veren kişi konumundadır. Annenin çocuk bakımı konusunda her duruma hazırlıklı olduğu, hazırlıklı olmadığı durumlarda da çözümler üreterek durumu idare ettiği görülmüştür. Baba ise, fiziksel bakım konusunda ön planda olmamakla birlikte incelenen kitapların çok azında (4) babanın sorumluluk aldığı görülmüştür. Buna rağmen bu dört (4) kitapta da babaların fiziksel bakımın tek sorumlusu olarak temsil edilmediği görülmektedir. Oysaki fiziksel bakımın sağlanması noktasında tek sorumlunun annelerin olduğu görülen kitaplar (14) bulunmaktadır. Sonuç olarak anneler fiziksel bakımın sağlanmasında daha baskın bir anlatım ve görsellerle temsil edilmektedir. Babanın sorumluluk aldığı kitaplarda baba figürü yemek yapan, çocuğuna kitap okuyan ve onu yıkayan/ temizleyen kişi olarak konumlandırılmıştır.

Annenin ön planda olduğu, sorumluluk aldığı kitaplara ait örnekler şu şekildedir:

“Hava çok güzel ne de olsa yaz ortası. Annem bizi parka götürüyor, omzunda kocaman çantası.” RÇK2:(2)

“Okula gitme zamanı!” “Annem okul çantamı hazırlayıp bana verdi ve arabaya bindik.” RÇK23:(3)

“Şimdi Elif’in karnı çok acıkmıştı ama. Annesi çabucak öğle yemeğini ısıttı. O sırada kardeşi Cemil öğle uykusundan uyandı. Annesi karnı acıkan Cemil’e yemeğini yedirdi.” RÇK8:(16)

“İnci’nin annesi kızını banyoya götürdü ve dizine baktı. İnci’nin dizi azıcık kanamıştı. Annesi yara bandını yapıştırdıktan sonra İnci’nin acısı hafifledi.” RÇK19:(9)

“Mutfakta çay hazırlayan anneleri gürültüyü duyup içeriye koştu.” RÇK39:(7)

“-Yemek hazır, hadi eve gelin. Yemekten sonra çadıra dönersiniz. Tabii elinizi yüzünüzü yıkayıp, dişlerinizi fırçaladıktan sonra, diye ekledi.” RÇK40:(8)

“Annemle sabah kahvaltımızı yaptıktan sonra köpeği gezmeye çıkardık. Alışveriş de yapacağız.” RÇK41:(1)

“Kemik tokalı kızın hayvan postundan giysilerini de annesi dikiyordu. Bu giysiler onu sıcacık tutuyordu.” RÇK41:(29)

“Bir yaz günü anne fare bahçede çamaşırları topluyor, küçük fare de mandalları sepete koyuyormuş.” RÇK21:(9)

Babalar ise beklendiği şekilde ev dışındaki işleri yerine getiren ve iş ve ekmek kazanma ilişkisi bağlamında resimli çocuk kitaplarında yer almıştır:

“Babasının her gün bahçeyi sulaması Bonbon’un dikkatini çekti.” RÇK31:(14)

“Babası eve geldiğinde, Elif döner platformun başlarına ne işler açtığını anlattı ona.” RÇK12:(11)

Buna karşılık yemek hazırlayan, çocuklarının bakımıyla ilgilenen baba temsillerine oldukça sınırlı şekilde yer verildiği görülmektedir. Az sayıdaki katılımcı baba temsillerinin bazıları şöyledir:

“Babası akşam yemeğini hazırladı.” RÇK34:(11)

“Ama babası yaptıklarını beğenmemişti. Hemen Ufaklık’ı yıkayıp kuruladı. Sonra da, -Ona karşı dikkatli davranmalısın, dedi.” RÇK27:(15)

3.2.2. Ekonomik Bakım Sağlayan Ebeveyn

İncelenen çocuk kitaplarında ailenin geçimini ve ekonomik bakımını sağlayan konumda olan kişi olarak baba ön plana çıkmaktadır. Ekonomik bakıma dair veriye dört resimli çocuk kitabında ulaşılmıştır. Bu dört kitaptan üçünde baba ön plana çıkarken annenin sadece bir kitapta ekonomik bakım ile ilgili sorumluluk aldığı görülmektedir. Babanın genelde ev dışı işlerde (para kazanmak, işe gitmek vb.) sorumluluk aldığı bulgusuna ulaşılmıştır. Ekonomik bakım konusuna dair incelenen resimli çocuk kitaplarında ulaşılan örnekler şu şekildedir:

“Ertesi sabah annesi Elif’i anaokuluna götüremedi. Babası çoktan işe gitmişti.” RÇK12:(12)

“Pırtık Kedi bir çalgıcı kedisiydi. Bir miyavladı mı ortalık inlerdi ikisi birden şarkılar söylerlerdi. Eski ekose şapka paralarla dolar, yoldan geçenler onları dinlerdi.” RÇK20:(1)

“O gün babaları işe gittikten sonra çocuklar kahvaltı masasında biraz daha oturdular.” RÇK36:(2)

3.2.3. Duygusal Bakım Sağlayan Ebeveyn

İncelenen resimli çocuk kitaplarının çoğunluğunda her ne kadar anne ve baba çocuğun duygusal bakımında ortak rol almakta gibi görünmekteyse de anne rolündeki karakterlerin daha fazla öne çıkarıldığı ve betimlendiği görülmektedir. Bununla birlikte sadece annenin veya sadece babanın duygusal bakım konusunda birincil derecede sorumluluk aldığı resimli çocuk kitapları da yer almaktadır. Duygusal bakım konusunda ebeveynler çocuklarıyla ilgilenen,

koruyup kollayan, onlarla zaman geçiren, manevi değerlerinin gelişmesine katkıda bulunan ve çocuklarının duygu, düşünce ve davranışlarına değer veren, çocuklarına kurallar koyarak ve sorumluluk almalarına yardımcı olarak onların gelecek hayatlarına hazırlanmasında destek olan, doğru davranışlar sergilediğinde çocuğunu ödüllendiren konumundadır. Böylece ebeveynler çocuklarının psikososyal gelişimine katkıda bulunmaktadır. Duygusal bakım konusuna dair örnekler şu şekildedir:

Anne temsilleri:

“En önemlisi yakın bulduğun herkese bunu söyle bana, babana, dedene, anneanne, öğretmenine, ya da güvendiğin birine. Sakın söylemekten vazgeçme. Bizler seni koruruz ve sana yardım ederiz.” RÇK3:(1)

“Annesi onun kulaklarını öpüyor, “Kulakların çok şirin. Onlar özel kulaklar” diyordu.” RÇK11:(9)

“Yavrucuğum sarın yorganına, söndür ışığını

Geldi artık iyi geceler deme zamanı

Gömül gecenin koynuna, bırak kendini uykunun kollarına

Merak etme, anneciğinin gözü her an üstünde, sakın korkma.” RÇK40:(1)

Baba temsilleri:

“Kızıl Tilki:- Sana sımsıkı sarılır, her gece yatağına yatırır ve yorganını örterdim, dedi.” RÇK4:(13)

“Doğum günüm için babam bir bale gösterisine bilet almıştı.” RÇK5:(14)

“Zeynep ve Tarık aileleriyle birlikte kahvaltı ediyordu. Tarık, -Baba, bugün parka gidelim mi, diye sordu. Babası cevap vermeden önce Zeynep, -Hadisimizi çekmeden olmaz, dedi. Bu hafta sıra bende! Bunun üzerine babaları Mehmet Bey, -Peki, öyleyse hadisi öğrendikten sonra gidebiliriz, dedi.” RÇK34:(5)

3.3. Ebeveyn Davranışları

Bu tema içerisinde; resimli çocuk kitaplarında yer alan hikayelerde çocuk ile birlikte yaşamını sürdüren ebeveynlerin, çocukla ilişkisi sırasında yaşanan olaylar ve bu olaylar içerisinde çocuğa karşı gösterdiği fiziksel ve sözlü davranışlar incelenmiştir. Elde edilen veriler ebeveyn davranışları ana teması altında Eğitici Ebeveyn, Kolaylaştırıcı Ortam Oluşturan Ebeveyn, Reddedici/Eleştiren Ebeveyn, Yol gösterici/Katılımcı Ebeveyn, Disiplinli Ebeveyn, olmak üzere beş alt tema halinde sunulmuştur.

Tablo 5. Resimli çocuk kitaplarında yer alan ebeveyn davranışlarının ebeveyn türlerine göre dağılımları

	Ebeveyn Davranışları				
	Eğitici Ebeveyn	Kolaylaştırıcı Ortam Oluşturan Ebeveyn	Reddedici ve Eleştiren Ebeveyn	Yol Gösterici/Katılımcı Ebeveyn	Disiplinli Ebeveyn
Anne	7	5	2	5	8
Baba	1	-	1	3	-
Toplam	8				8
Ebeveyn Türleri	RÇK2, RÇK3, RÇK6, RÇK8, RÇK11, RÇK12, RÇK22, RÇK34	5 RÇK2, RÇK3, RÇK12, RÇK19, RÇK40	3 RÇK5, RÇK18, RÇK19	8 RÇK1, RÇK3, RÇK12, RÇK17, RÇK19, RÇK22, RÇK32, RÇK41	RÇK8, RÇK12, RÇK14, RÇK18, RÇK19, RÇK24, RÇK27, RÇK42

3.3.1. Eğitici Ebeveyn

Bu alt tema içerisinde; resimli çocuk kitapları içerisinde yer alan ebeveyn ve çocuk arasındaki sözlü ya da fiziksel iletişim sırasında çocuğun yaşam boyu ihtiyaç duyacağı bilgileri öğrenme sürecinde ebeveynin çocuğun yaşamında öğretmen ya da eğitici konumunda olduğu süreçler baz alınmıştır. Bu açıdan ebeveynlerin davranışları çocuklar için eğitici ve öğretici bir etkidir.

“Bak sana şöyle anlatayım o zaman.” dedi annesi. “Ülkemiz, bizim kırmızı çizgimizdir, evimiz de ailemizin kırmızı çizgisidir. Başka hiçbir ülke topraklarımıza izinsiz giremez, onu bizden alamaz. Tıpkı, evimize yabancıların giremeyeceği gibi... Aile bireyleri de birbirinden ayrılmaz ve ne olursa olsun birbirini incitmez.” RÇK3:(5-6)

“Annesi endişelendi bir anda. “Aman yavrucuğum, orada dur bakalım! Bu hata nasıl olur bir göz atalım.” RÇK6:(12)

“Annesinden nasıl ekmek yapılacağını öğrendi.” RÇK11:(24)

“Elif buzlukta buz kabını aldı. Ama buz küpleri çok sıkıştı, çıkmıyorlardı. Annesi üstlerine biraz su dökmesini önerdi. Gerçekten de buzlar teker teker düşmeye başladılar.” RÇK12(6)

“Minik ejderha bir gün dayanamadı ve “Neden ben güzel meyvelerin altına oturmayı başaramıyorum?” diye dedesine sordu. Dedesi minik ejderhanın gözlerinin bozuk olduğunu, o yüzden uzaktaki şeyleri göremediğini söyledi. “Eğer gözüne göre bir gözlük bulabilirsen uzaktaki meyveleri görebilirsin” dedi” RÇK33: (13-14)

3.3.2. Kolaylaştırıcı Ortam Oluşturan Ebeveyn

Bu alt tema içerisinde; resimli çocuk kitapları içerisinde yer alan ebeveyn ve çocuğun bulunduğu ortamlar göz önüne alınarak ebeveynin; çocuğun içerisinde fiziksel, sosyal ve zihinsel olarak rahat edebileceği ve çocuğun kendini güvende hissedeceği ortamlar içerisinde bulundurup bulundurulmaması dikkate alınmıştır.

“Annem çantadan çıkarıyor yedek giysileri, beklemeden değiştiriyoruz üzerimizi.” RÇK2:(4)

“Annem çantayı açıyor. Hop! Yara merhemi... Hop! Yara bandı.” RÇK2:(7)

“Annesi gülümsedi ve şöyle dedi: “Ama biz senin yanındayken dokunuyor. Aslında bunu sorduğun çok iyi oldu. Ne zaman aklını karıştıran bir şey olursa gelip bana sor ki yardım edebilirim.”” RÇK3:(14)

““Bir fikrim var” dedi İnci'nin annesi ve müzik açtı. Müzikle oda toplamak daha eğlenceli olur. “RÇK19:(19)

3.3.3. Reddedici ve Eleştiren Ebeveyn

Bu alt tema içerisinde; resimli çocuk kitapları içerisinde yer alan ebeveyn ve çocuğun arasındaki ilişki durumu incelenmiş ve ebeveynin reddedici/ eleştiren konumunda olduğu durumlar ele alınmıştır.

“Hayır!” dedi babam. “Sana bunu defalarca söyledim. Köpekler bale yapmaz!” RÇK5:(14)

“Ama kardeşleri, Mötilda'nın hayalleriyle pek ilgilenmezlerdi. Her seferinde, “İmkânsız! Çok saçma! Daha neler!” deyip, iştahla otlarını yemeye devam ederlerdi.” RÇK9:(4)

“Bu yanıt annemi sinirlendirdi. Yanıma geldi ve hemen masaya oturmamı söyledi.” RÇK18:(3)

“İnci'nin annesi kapıdan içeri girmeye çalışırken ayağı bir kitaba takıldı. Kitabın sayfasının kırıştığını gören annesi sinirlenerek yerden kitabı kaldırdı. “Bebek şehrinde azıcık kımıldamaya da yer kalsaydı güzel olurdu,” dedi annesi öfkeyle. “İnci, böyle olmaz. Odanı toplamalısın! Yarın, Zerya seni ziyarete gelecek biliyorsun. Nerede oynayacaksınız? Odan çöp yığınına dönmüş, hiç yer kalmamış.” RÇK19(4)

3.3.4. Yol Gösterici/Katılımcı Ebeveyn

Ebeveynlerin yol gösterici veya katılımcı bir yöntemle çocuklarıyla ilişki kurduğu resimli çocuk kitaplarında yer alan örnekler şu şekildedir:

“Aksakallı dedesi belirdi birden kapıda, dedi: ‘Evlat Allah’ı uzaklarda arama!’ Allah ne gökyüzünde ne bahçede ne bulutta... Sen O’nu göremesen de O hep senin yanında.” RÇK1:(35)

“Annesi de çıkıp Elif’le birlikte koştu. “RÇK12:(2)

“Tam o sırada annem seslendi: “Baybars! Haydi ektiğimiz tohumları sulayalım.” RÇK17:(26)

“Ardından, İnci ile annesi çocuk odasını adım adım toplamaya başladılar.” RÇK19:(11)

“Sabah olduğunda hep birlikte erkenden işe başladılar. Babaları, tahtaları sırayla birbirine çakıyordu. Bir eliyle çiviye tutuyor, diğer eliyle çekiçle çiviye vuruyordu. Bu arada düşmemesi için tahtayı tutmak, Tarık’ın göreviydi. Zeynep ise elindeki çivi kutusuyla onların yanında bekliyordu. Babası istediği zaman hemen ona bir çivi veriyordu.” RÇK22:(15)

3.3.5. Disiplinli Ebeveyn

Disiplin, davranışların sağlıklı olmasında rol oynamaktadır. Ancak aşırı disiplin hem ebeveyni hem de çocuğu kısıtlayan ve aradaki ilişkiye zarar verebilen bir durum olabilmektedir. Bu sebeple çocuklar için örnekler oluşturan çocuk kitaplarında ebeveynlerin bu rolünün yansıtılma ve ele alınma şekli çocuklara olan etkisi de göz önünde bulundurularak incelenmiştir.

“Elif tam adama cevap verecekken vazgeçti. Çünkü annesi her zaman tanımadığı insanlarla konuşmaması gerektiğini söylerdi.” RÇK8:(6)

“Annesi, Elif’e Selma Teyze’nin sözünden çıkmaması gerektiğini söyledi ve anaokulunu arayarak durumu bildirdi.” RÇK12:(12)

“-Yemekten sonra çadıra dönersiniz. Tabii elinizi yüzünüzü yıkayıp, dişlerinizi fırçaladıktan sonra, diye ekledi.” RÇK14:(8)

“Bu yanıt annemi sinirlendirdi. Yanıma geldi ve hemen masaya oturmamı söyledi.” RÇK18:(3)

“Tartışma istemiyorum,” dedi annesi sözünü keserek. Akşam yemeğine kadar bebek şehri kalkmış olsun ve odan toplanmış olsun.” RÇK19:(6)

Tartışma ve Sonuç

Çekirdek aile yapısı; sanayi devrimi ve sonrasında sanayinin gelişmesi ile modernleşmeyi yansıtan en önemli yapılardan biridir. Çekirdek aile yapısı; aile içerisindeki kişi sayısının azlığı ile dikkat çekmektedir (Karslı, 2019, s. 5). Sanayi Devrimi sonrasında değişen ve gelişen; gittikçe küçülen aile yapısı, resimli çocuk kitaplarındaki aile temsillerine de yansımıştır. Edebi metinlerdeki bu durum sanayileşme, kentleşme ve modernleşme üçgeninde başlayan aile içi ilişkilerdeki değişen rol ve biçimlerinden ayrı düşünülemez. Üretim ilişkileri ve sermaye arasındaki ilişki aile dinamiklerinde derin değişimlere neden olmuştur. Emek piyasasında daha fazla yer bulan kadın, aile içindeki rollerin yeniden düzenlenmesine neden olmuştur (Turğut, 2017, s. 105). Bu durumun resimli çocuk kitaplarıyla olan ilişkisinin ilki aile yapıları üzerindeki etkisi üzerine olmuştur. Öyle ki araştırmamızın örnekleme dahil edilen 42 çocuk kitabının 36’sında aile anne-baba ve çocuklarla temsil edilirken, yalnızca altısında (6) anneanne, babaanne, dede gibi aile üyelerinin de yer aldığı aile temsillerine yer verilmiştir. Çekirdek aileye rastlanan resimli çocuk kitaplarında çoğunlukla anne figürü ön planda olurken çok azında baba figürünün öne çıktığı görülmektedir. Öyle ki araştırmaya konu edinilmiş resimli çocuk kitaplarının %45’inde (19) baba figürüne yer verilmediği görülürken, bu oran

anne figürüne yer verilmeyen kitaplar için %14 oranındadır (6). Aile temsilinin en önemli öznesi olarak anne figürünün yer alması özellikle toplumsal bakış açısını yansıtmaya açısından da önemli bir ip ucu vermektedir. Resimli çocuk kitaplarında özellikle babaların temsilini inceleyen bir çalışmada da benzer sonuçlara ulaşılmıştır. Bu çalışmaya göre babaların, incelenen kitapların sadece %47'sinde yer aldığı saptanmıştır. Aynı çalışmada babalar yetersiz temsil edilmiş, beslenme, bebek taşıma ve çocuklarla konuşma konularında sevecen ve tembel olarak sunulmuştur. Annelerin çocuklarla temasta daha fazla bulunduğu, çocukların beslenmesinden sorumlu olduğu ve babalara göre daha sık duygu ifade ettiği tespit edilmiştir (Anderson ve Hamilton, 2005).

Yapılan çalışmada baba ve anne, öne çıkartılan belirli rollerle temsil edilmiştir. Fiziksel bakımda (yemek hazırlamak, çocuğa banyo yaptırmak, temizlik...) anne figürü ön plana çıkarken ekonomik bakımda (ev dışı işlerde çalışmak, para kazanmak...) baba figürü daha fazla öne çıkmaktadır. Dolayısıyla anne ve babaların çocuk kitaplarına da yansıyan rol temsilleri günümüzde görülen aile içi ilişkilerle tutarlılık göstermektedir. Sayer'in (2016) ABD'de anne ve babaların çocukların bakımında geçirdikleri süreleri yıllara göre karşılaştıran bir çalışmasında babaların çocukların fiziksel ve gelişimsel bakımlarını karşılama oranları önceki yıllara göre artış gösterse de hala anneler babalara göre fiziksel çocuk bakımına (örn: çocuğu uyutma) iki kat, gelişimsel çocuk bakımına (örn: kitap okuma) ise 1.63 kat daha fazla zaman ayırmaktadır (Akt: Schoppe-Sullivan ve Fagan, 2020, s. 176).

Duygusal bakımda (sorunların çözümünde yardımcı olmak, koruyup kollamak, birlikte zaman geçirmek, psikososyal gelişime katkı sağlamak, manevi gelişime katkı sağlamak vb.) ise her iki ebeveynin de eşit bir şekilde rol aldığı görülmektedir. Anne figürünün genellikle ev işleri ile uğraştığı ve ev içi sorumluluk aldığı tespit edilmiştir. Bununla birlikte anne; çocuğunun birincil bakımıyla ilgilenen, çocuğunu koruyan, değer ve kuralları öğreten, çocuğun psikososyal gelişimine katkı sunan, şefkat gösteren bir konumdur. Baba ise; aileye ekonomik olarak destek sunan, evin tamir gerektiren işleriyle uğraşan, kural koyan, işe giden veya işten gelmesi beklenen konumdur. Çocuk kitaplarında yer alan bu baskın temsiller kamusal alanda yer alan düşünce ve davranış kalıplarının bir yansıması olarak görülebilir. Öyle ki Pleck (1984) babalık rollerinin son iki yüzyıldır 4 farklı temsille öne çıktığını ileri sürmektedir. Bunlar Ahlaki eğitimci rolü, ekmek kazanıcı rolü (geçim sağlama), cinsiyet rol modeli ve yeni bakıcı rolüdür (Lamb, 2000, s. 26). Yine Pleck özellikle 1970 yılı sonrasında iyi baba olmanın yeni bakıcı rolünü üstlenmekle mümkün olabildiği yeni bir döneme geçiş yapıldığını ifade etmektedir (Lamb, 2000, s. 27). Çocuk kitaplarında tespit edilen az sayıda bakıcı rolündeki baba temsillerini iyi babalığın nadir örneklerinden birisi olarak görülebilir.

Anne ve babanın resimli çocuk kitaplarında yer alan sorumluluk alanları incelendiğinde ise annenin bütün gün çocuğun yanında olması ve çocuğuyla ilgilenmesinden dolayı ev içi bir temsille karşılaşılmaktadır. Kahramanların aile içi sorumluluk dağılımlarına ilişkin resimli çocuk kitaplarında yer verilen ifade ve temsillerin araştırılması sonucu elde edilen bulguların Rollas (2019)'ın yapmış olduğu çalışmanın sonucu ile paralellik göstermektedir. Rollas'ın (2019) yaptığı 'Resimli Çocuk Kitaplarındaki Toplumsal Cinsiyet Olgusunun İncelenmesi' adlı çalışmada 0-6 yaş resimli çocuk kitaplarında toplumsal cinsiyet inşası incelenmiştir. Araştırma sonucunda incelenen resimli çocuk kitaplarında çalışmamızla benzer şekilde çocuğun yanında, birincil olarak metinde bahsedilen karakterlerin genellikle anne olduğu; babanın ise ev dışında çalışan ve eve para getiren karakter konumunda bulunduğu tespit edilmiştir. Annenin, genel olarak temizlik faaliyetleriyle ilgilendiği ve mekânsal olarak ev içerisinde temsil edildiği görülmektedir (Rollas, 2019). Benzer şekilde; Soyer'in (2009) 'Okul Öncesi Dönem Çocuk Hikâye Kitapları: Stereotipler ve Kimlikler' çalışmasında, 50 hikâye kitabı incelenmiş ve bu inceleme sonucunda babanın istihdam durumundan dolayı çocuğun eğitimi, duygusal ilişkileri gibi alanlarda aktif rol almadığı tespit edilmiştir. Aynı zamanda çalışmada incelenen 50 kitabın 19'unda aile içi sorumluluğa dair ifadeye yer verilmiş, geri kalan kitaplarda ise aile içi sorumluluğa dair ifadeye yer verilmediği belirtilmiştir. Araştırmamız kapsamında incelediğimiz

resimli çocuk kitaplarından elde edilen veriler, alan yazında yer alan çalışmalarla benzerlik göstermekle birlikte farklı bir bakış açısı da sunmaktadır. Resimli çocuk kitaplarında dönüşen baba temsilleriyle karşılaşmak mümkündür. Sanayileşme öncesi dönemden günümüze kadar olan süreç içerisinde babalığın dönüşümü çoğunlukla emek piyasası ve iktisadi gelişmeler ışığında özellikle de batıyla ilişkilendirilerek açıklanmıştır (Barutçu ve Hıdır, 2016, s. 29). Dönüşen babalıklar özellikle 1970 yılı sonrası dönemin kadının istihdamı konusuyla birlikte ele alınan önemli araştırma konularından birisi haline gelmiştir.

Annelerinde iş yaşamında önceki dönemlere göre iş gücü piyasasında daha fazla yer alması ebeveyn rol ve sorumluluklarındaki değişikliklerin en önemli etken olarak görülmektedir. Ebeveynler günümüzde çocukların bakım masrafları, gündüzlü bakım merkezlerinin sınırlı olması ve ücretlerinin yüksekliği, eğitimi giderlerinin fazlalığı gibi çocuk merkezli sorunlar annenin ev işlerini, babanın ise ev dışı işlerinin sorumluluğunu üstlenerek geleneksel aile rollerinin sürdürülmeye zorlanmaktadır. Bununla birlikte konut ücretlerinin yüksekliği, maaşların yetersizliği, asgari yaşam giderlerinin fazlalığı, yüksek öğretim için duyulan finansman ihtiyaçları gibi etkenler ise ebeveynlerin birlikte çalışmasını teşvik etmektedir (Johansson ve Adreasson, 2017, s. 85). Sonuç olarak günümüz ebeveynleri geleneksel rollerle dönüşen/dönüşmek zorunda kalan ebeveynlik rolleri arasında bir gerilim yaşamaktadır. Babalık rol ve davranışları da eklemek kazanıcı olmak ile çok yönlü/katılımcı baba olmak arasında bu gerilimin kendisine yansıyan yönüyle mücadele etmeye devam etmektedir. Ancak buna rağmen 19. yüzyıl sonları ve 20. yüzyıl başlarındaki işçi babaların rol ve sorumluluklarına dair beklentileri oluşturan şartlar günümüzde de varlığını sürdürmekteyse de bu yüzyıl babalarından dönüşmüş, yenilikçi ve androjen baba olmalarına yönelik beklentiler daha baskın hale gelmiştir (Güloğlu, 2022, s. 44-45). Araştırmada da bu birlikteliği görmek mümkündür. Babanın ekonomik destek sağlıyor olması ile çocuğa psikososyal destek sağlaması ve duygusal ilişki kurması bir arada görülebilmektedir. Özellikle duygusal ve sosyal destek gösterme noktasında baba temsilleri beklenen aksine daha aktif olarak yansıtılmıştır. Ancak bununla birlikte değişen toplum yapısı itibarıyla ortaya çıkan kadın ve anne temsillerinin yeterince yer almadığı da açıktır. Bugün kadınlar profesyonel rollerin ve sorumlulukların içerisinde daha fazla yer alsalar da bu durum kitaplara yansıma noktasında geri planda kalmıştır. Sonuç olarak resimli çocuk kitaplarında anne, ev içi sorumluluk alma noktasında öncelikli konumda iken babanın dışarıda ekonomik destek sağlayan olması anneyi birincil konumda babayı ise ikincil konumda, bir diğer tabirle annenin yardımcısı konumunda göstermeyi sürdürmektedir. Gürşimşek ve Günay'ın (2005) 'Çocuk Kitaplarında Cinsiyet Rollerinin İşlenişinde Kullanılan Dilsel ve Dildışı Göstergelerin Değerlendirilmesi' çalışmasında da anne figürüne baba figüründen daha fazla yer verildiği ve annenin yemek ve temizlik vb. fiziksel bakım vermede ön planda olduğu; koruyup kollamak, bilgi/öğüt verme vb. aile içi birçok işlevi yerine getirdiği tespit edilerek bu sonuç çalışmamızın sonuçları ile paralellik göstermektedir.

Resimli çocuk kitaplarındaki ebeveyn temsillerinin roller üzerinden ele alınış şekilleri incelendiğinde ebeveyn rollerinin daha çok yine anne tarafından aktarıldığı tespit edilmiştir. Anne şefkatli, koruyup kollayan, ilgilenen, seven konumda görülmektedir. Baba ile ilgili de benzer aktarımların bulunduğunu söylemekle birlikte baba anneden farklı olarak kendine güveni tam, öğreten ve güç gerektiren işleri üstlenen konumda yansıtılmıştır. Erden'in (2019) çalışmasında da benzer şekilde, anne figürünün genel olarak mutlu, paylaşımcı, yardımsever ve şefkatli baba figürünün ise güçlü, kendine güvenen karakterler özelliklerine sahip olduğu tespit edilmiştir. İncelenen kitaplarda ebeveynler içerisinde anne ve çocuk arasında bir adet olumsuz ilişki örneğine rastlanılmıştır. Bu örnekte anne çocuğunun sözünü kesen, etkili dinleme davranışında bulunmayan ve çocuğunun hayal gücü gelişimine ket vuran biri olarak yansıtılmıştır. Az sayıda kitapta yer alan baba temsilleri ile çocuk arasında ise olumsuz herhangi bir iletişime rastlanılmamıştır. Ebeveynlerin daha çok eğitici ebeveyn, yol gösterici/katılımcı ebeveyn ve disiplinli ebeveyn rollerinde aktarılmıştır. 3-6 yaş çocukların gelişim özellikleri dikkate alındığında resimli çocuk kitapları davranış ve kişilik temsillerinin benimsenmesinde oldukça önemli bir araçlardır. Aile ve aile değerleri, olumlu ebeveyn rolleri ve davranışlarının

kitaplar aracılığıyla çocuklar tarafından benimsenmesi ileriki yaşamları için destekleyici olacaktır. Bu nedenledir ki çocukların gelişim, ihtiyaç ve becerilerini önceleyen, olumlu aile ve ebeveyn temsilleriyle çocukları buluşturan kitapların sayısının artması oldukça önemlidir. Bununla birlikte çocukların ortak okumaya erken yaşta ilgi duymasının, daha sonraki okuma başarısı için önemli olduğu düşünülmektedir. Ancak, bu ilgi üzerindeki etkiler yeterince incelenmemiş olup bu yönde yapılacak boylamsal araştırmalara ihtiyaç duyulmaktadır.

Kaynakça

- Aktan, O. ve Aydın, F. (2018). Çocuk kitaplarına yansıtılan şiddet: 100 temel eser örneği, *Düzce Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (2), 92-109.
- Alptekin, Z.D. (2018). 3- 6 yaş grubu çocuklara yönelik yayımlanan resimli hikâye kitaplarının temel fen kavramları açısından incelenmesi *Uluslararası Çocuk Edebiyatı ve Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 2(1), 76-86.
- Anderson, D.A. ve Hamilton, M. (2005). Gender role stereotyping of parents in children's picture books: The invisible father. *Sex Roles*, (52), 145–151 (2005). <https://doi.org/10.1007/s11199-005-1290-8>
- Barutçu, A. ve Hıdır, N. (2016). Türkiye’de babalığın değişen rolleri: (pro)feminist babalar, *Fe Dergi*, 8(2), 27-45.
- Büyüköztürk, Ş., vd., (2016). *Bilimsel araştırma yöntemleri (14. bs.)*. Ankara: Pegem Akademi.
- Creswell, J.W. (2016). *Araştırma deseni nitel, nicel ve karma yöntem yaklaşımları (2. Bs.)*. Ankara: Eğiten Kitap
- Cüceloğlu, D. (2001). *İnsan insana*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Çer, E. (2014). *Edebiyatta çocuk gerçekliği ve çocuğa görelilik ilkelerinin incelenmesi*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Dağlıoğlu, H. E. ve Çakmak, Ö. Ç. (2009). Okul öncesi çocuklarına yönelik yayınlanan hikaye kitaplarının şiddet ve korku öğeleri açısından incelenmesi, *Türk Kütüphaneciliği*, 23(3), 510-534
- Dirican, R. ve Dağlıoğlu, H. E. (2014). 3-6 yaş grubu çocuklarına yönelik yayımlanan resimli hikaye kitaplarının bazı temel değerler açısından incelenmesi. *Cumhuriyet Uluslararası Eğitim Dergisi*, 3 (2) , 44-69. DOI: 10.30703/cije.321341
- Erden, S. (2019). *Resimli çocuk kitaplarındaki toplumsal cinsiyet olgusunun incelenmesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Adnan Menderes Üniversitesi, Aydın.
- Fletcher, K. L., ve Reese, E. (2005). Picture book reading with young children: A conceptual framework. *Developmental Review*, 25(1), 64–103. <https://doi.org/10.1016/j.dr.2004.08.009>
- Fox, M. (1993). Men who weep, boys who dance: The gender agenda between the lines in children's literature. *Language Arts*, 70, 84–88.
- Gönen, M., Katrancı, M., Uygun, M. & Uçuş, Ş. (2011). İlköğretim birinci kademe öğrencilerine yönelik çocuk kitaplarının, içerik, resimleme ve fiziksel özellikleri açısından incelenmesi. *Eğitim ve Bilim*, 36(160), 250-265.
- Gülay, H. ve Ersan, C. (2016). Okul öncesi dönemde aile. S. Seven (Ed.), *Okul öncesi eğitime giriş* içinde (ss. 237-248). İstanbul: Pegem Akademi
- Güloğlu, M. F. (2022). *Baba otoritesi: bir aile sosyolojisi denemesi*, Sakarya: Sakarya Üniversitesi Yayınları.

- Gürşimşek, I. ve Günay, D. (2005). Çocuk kitaplarında cinsiyet rollerinin işlenişinde kullanılan dilsel ve dildışı göstergelerin değerlendirilmesi. *Dokuz Eylül Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, (18), 53-63.
- Işıtan, S. (2005). *Resimli çocuk kitaplarının benlik kavramıyla ilgili konuları içermesi yönünden incelenmesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Johansson, T. & Adreasson, J. (2017). *Fatherhood in transition: masculinity, identity and everyday life*, PalgraveMacmillan.
- Karatay, H. (2007). Dil edinimi ve değer öğretimi sürecinde masalın önemi ve işlevi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 5(3), 463-477.
- Karşlı, E. (2019). Modernleşme sürecinde çözülen aile yapısı ve kadının yeniden inşası. *Uluslararası Hukuk ve Sosyal Bilim Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 1-14.
- Lamb, M. (2000). The history of research on father involvement: An overview. *Marriage and Family Review*, 29, 23-42.
- Narahara, M. (1998). *Gender stereotypes in children's picture books*. East Lansing, MI: National Center for Research on Teacher Learning.
- Onur, B. (2000). *Gelişim psikolojisi. yetişkinlik, yaşlılık, ölüm*. Ankara: İmge.
- Özdemir O., Özdemir P. G., Kadak M. T., ve Nasıroğlu S. (2012). *Kişilik Gelişimi, Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 4(4): 566-589.
- Öztürk, O.(2001). *Ruh Sağlığı ve Bozuklukları*. Ankara: Feryal Matbaası.
- Öztürk, O.Ö. (2006). Çocukta Özerk Benlik ve Özgürlük Duygusunun Gelişimi. <http://cgsempoz.education.ankara.edu.tr/SBK.pdf> , Erişim Tarihi: 20.01.2021.
- Payne, A. C., Whitehurst, G. J., ve Angell, A. L. (1994). The role of home literacy environment in the development of language ability in preschool children from low-income families. *Early Childhood Research Quarterly*, 9 (3-4), 427-440. [https://doi.org/10.1016/0885-2006\(94\)90018-3](https://doi.org/10.1016/0885-2006(94)90018-3)
- Rollas B. O. (2019). *0-6 yaş resimli çocuk hikâye kitaplarında toplumsal cinsiyet inşası* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Yaşar Üniversitesi, Aydın.
- Schoppe-Sullivan, S.J. and Fagan, J. (2020). The evolution of fathering research in the 21st century: persistent challenges, new directions. *J. Marriage Fam*, 82: 175-197. <https://doi.org/10.1111/jomf.12645>
- Sever, S. (2002). Çocuk kitaplarına yansıtılan şiddet. (Milli Eğitim Temel Yasası ve Çocuk Haklarına Dair Sözleşme bağlamında bir değerlendirme). *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 35(1-2), 26-37.
- Sever, S. (2008). *Çocuk ve Edebiyat* (10.bs). İzmir: Tudem Yayınları.
- Sezer, Ö. (2005). *İlköğretim birinci kademe ders kitaplarında değerlerin incelenmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Soyer, A. Ç. (2009). Okul öncesi dönem çocuk hikâye kitapları: Stereotipler ve kimlikler. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (1), 13-27.
- Street- Trepanier, M. L., ve Romatowski, J. S. (1999). The influence of children's literature on gender role perceptions: A reexamination. *Early Childhood Education Journal*, (26), 155-159.
- Şirin, M. R. (2000). *99 Soruda Çocuk Edebiyatı*, İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları.

- Tuğrul, B. ve Feyman, N. (2006). *Okul öncesi çocuklar için hazırlanmış resimli öykü kitaplarında kullanılan temalar*. I. Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu. Ankara Üniversitesi Bildiri Kitabı, 387-392.
- Tüfekçi Can, D. (2012). *Çocuk edebiyatı üzerine bir araştırma: tanımlar, türler ve teoriler* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Ege Üniversitesi, İzmir.
- Ulutaş, A. (2017). Okul öncesi dönem çocuk kitaplarındaki resimlerin çocuğa göreliğinin öğretmen görüşlerine göre değerlendirilmesi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 16(61), 602-610.
- Ural, S. (2019). Okul öncesi çocuk kitaplarının tanımı. M.Gönen (Ed.), *Erken çocukluk döneminde çocuk edebiyatı içinde* (ss.33-56) Ankara: Eğiten Kitap.
- Uzmen, S. ve Mağden, D. (2002). Okul öncesi eğitim kurumlarına devam eden altı yaş çocuklarının prososyal davranışlarının resimli çocuk kitapları ile desteklenmesi. *M.Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 15, 193-2012.
- Weitzman, L., Eiffer, D., Hokada, E., ve Ross, C. (1972). Sex-role socialization in picture books for preschool children. *American Journal of Sociology*, 77, 1125–1150.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2013). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri* (9. bs). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yıldırım, İ. E. ve Dinç, S. (2017). Türkiye’de en çok okunan çocuk kitaplarının yeterlilik analizi. *Sosyal Bilgiler Enstitü Dergisi*, 21, (4), 1477-1490.
- Yükselen, A. İ. (2019). Yaş gruplarına göre çocuk kitapları. M. Gönen (Ed.), *Erken çocukluk döneminde çocuk edebiyatı içinde* (ss. 57-75). Ankara: Eğiten Kitap.

ETİK ve BİLİMSEL İLKELER SORUMLULUK BEYANI

Bu çalışmanın tüm hazırlanma süreçlerinde etik kurallara ve bilimsel atıf gösterme ilkelerine riayet edildiğini yazar(lar) beyan eder. Aksi bir durumun tespiti halinde Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi’nin hiçbir sorumluluğu olmayıp, tüm sorumluluk makale yazarlarına aittir.

ARAŞTIRMACILARIN MAKALEYE KATKI ORANI BEYANI

1. yazar katkı oranı : %20
2. yazar katkı oranı : %16
3. yazar katkı oranı : %16
4. yazar katkı oranı : %16
5. yazar katkı oranı : %16
6. yazar katkı oranı : %16